

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Лункіна Т. І.

**СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

Миколаїв

2018

УДК 167.2:005.35:338.432

Л 82

Рецензенти:

Дубініна М. В. – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування Миколаївського національного аграрного університету

Мельничук Л. С. – канд. екон. наук, доцент б.в.з. кафедри менеджменту Чорноморського національного Університету імені Петра Могили

Рекомендовано до видання вченою радою обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету (протокол № 11 від 25.06.2018 р.)

Лункіна Т. І. Соціально орієнтована діяльність аграрних підприємств / Т. І. Лункіна. – М. : МНАУ, 2018, – 48 с.

Досліджено особливості розвитку основних категорій підприємств України. Проаналізовано соціально орієнтовану направленість аграрних підприємств України. Доведено вплив локальної соціальної відповідальності аграрних підприємств на економічну ефективність їх діяльності. З'ясовано, що прямим впливом локальної соціальної відповідальності на конкурентоспроможність підприємства є збільшення кількості соціально відповідальних підприємств як у світі, так і в Україні.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Розвиток основних категорій підприємств в Україні.....	5
2. Соціально орієнтована направленість аграрних підприємств.....	15
3. Вплив локальної соціальної відповідальності аграрних підприємств на економічну ефективність їх діяльності.....	25
Висновки.....	40
Список використаних джерел.....	41
Додатки.....	44

Вступ

Ефективне ведення аграрного бізнесу дедалі все більше пов'язують із локальною соціальною відповідальністю, її позитивним впливом на навколишній світ та добробутом суспільства. Соціально відповідальні підприємства сприймають прибутковість як показник, за яким повинно відбуватися зростання виробництва не погіршуючи, при цьому, природні ресурси та навколишнє середовища (контроль викидів в атмосферу, утилізація, соціальна логістика, соціальний маркетинг тощо).

Відповідно до світових наукових досліджень, на сьогодні локальна соціальна відповідальність відіграє важливу роль у збалансованому розвитку держави та суспільства.

Так, до основних позитивних напрямів змін при застосуванні локальної соціальної відповідальності підприємств варто віднести:

- зменшення використання енергії (енергоефективність);
- зменшення кількості викидів у навколишнє середовище;
- збільшення фінансування наукових заходів, розробок;
- збільшення кількості нефінансового звітування;
- підвищення рівня результативності (прибутковість) тощо.

Варто відмітити, що з кожним роком усе більше українських аграрних підприємств визначають локальну соціальну відповідальність як складову стратегічного розвитку підприємства. Як свідчать дослідження, кількість нефінансових звітів в Україні збільшується, адже це вимоги ключових стейкхолдерів підприємства (інвесторів, акціонерів).

Звичайно, включаючи показники соціального спрямування у бізнес-стратегію аграрного підприємства, витрати значно підвищуються, але в майбутньому підприємство отримає вигоди від ведення локальної соціальної відповідальності.

1. Розвиток основних категорій підприємств в Україні

Особливість господарювання підприємств аграрного сектору економіки держави, зумовлена їх належністю до малих, середніх чи великих підприємств, враховуючи низку формальних критеріїв. У різних країнах набір цих критеріїв є різний, включаючи особливості розвитку бізнесу, провадження державної політики, ментальність, рівень добробуту населення тощо.

У Великобританії, наприклад, до малих відносяться підприємства з числом зайнятих до 200 осіб в промисловості і до 25 в будівництві. У Франції – до малих відносяться підприємства з кількістю зайнятих від 10 до 50 осіб, до ремісничих – з числом працюючих до 10 осіб. У Болгарії до малих відносяться підприємства з числом зайнятих до 50 осіб. У Японії до середніх і дрібних підприємств у видобувній і оброблювальній промисловості, на транспорті і в будівництві відносяться підприємства із статутним капіталом до 0,1 млрд ієн (близько 700 тис. дол.) і числом працюючих до 300 осіб. У оптовій торгівлі, відповідно – до 30 млн ієн і до 100 працюючих. У роздрібній торгівлі і сфері послуг – 10 млн ієн і 50 працюючих. У Німеччині до дрібного і середнього підприємництва відносяться фірми з числом зайнятих менше 300 осіб і з річним оборотом до 100 млн євро [25].

Основним документом в Україні, який визначає до якої категорії віднести підприємство (мале, середнє, велике) є Господарський Кодекс України, стаття 55.3. Проте відповідно до Законопроекту № 4646-Д від 16 червня 2017 р. внесені зміни до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Так, категорії підприємств для визначення цілей бухгалтерського обліку поділяють на 4 види (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 **Визначення та характеристика основних категорій підприємств в Україні**

Відповідно до Господарського Кодексу України			Відповідно до змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»		
Категорія підприємства	Середня чисельність працівників	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Середня чисельність працівників	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Балансова вартість активів
Суб'єкти мікро підприємництва (мікро)	≤ 10	≤ 2 млн євро	≤ 10	≤ 700 тис. євро	≤ 350 тис. євро
Суб'єкти малого підприємництва (малі)	≤ 50	≤ 10 млн євро	≤ 50	≤ 8 млн євро	≤ 4 млн євро
Суб'єкти середнього підприємництва (середні)	Не включені до інших груп		≤ 250	≤ 40 млн євро	≤ 20 млн євро
Суб'єкти макропідприємництва (великі)	> 250	> 50 млн євро	> 250	> 40 млн євро	> 20 млн євро

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів [10, 16]

Категорії підприємства поділені на 4 групи на основі середньої чисельності працівників, чистого доходу від реалізації продукції та балансової вартості активів. Існують певні відмінності між визначенням до якої категорії належатимуть підприємства відповідно до Господарського Кодексу та відповідно до змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Так, якщо до суб'єктів мікропідприємництва відповідно до Господарського Кодексу відносять підприємства, чистий дохід від реалізації продукції (робіт, послуг) становить не більше 2 млн євро, то відповідно до змін у Законопроекті до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», границі даного показника зменшено і становлять не більше 700 тис. євро. Теж саме спостерігається і по суб'єктах малого, середнього та

макропідприємництва. При цьому, середня чисельність працівників залишається без змін.

Щодо показників діяльності основних суб'єктів господарювання в Україні протягом 2013-2017 рр., то спостерігається наступна ситуація (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 Основні показники діяльності основних суб'єктів господарювання за розміром в Україні, 2013-2017 рр.

Показники	Суб'єкти господарювання				
	Малі	у т. ч.	Середні	Великі	Усього
		Мікро			
2013 рік					
Абсолютні показники					
Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	373809	318477	18859	659	393327
Кількість зайнятих осіб, тис. осіб	2010,7	795,3	3012,1	2383,7	7406,5
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млрд грн	670,3	216,1	1662,6	1717,3	4050,2
Відносні показники					
Кількість суб'єктів господарювання, %	81,0	95,0	4,8	0,2	100,0
Кількість зайнятих осіб, %	27,1	10,7	40,7	32,2	100,0
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), %	16,5	5,3	41,0	42,4	100,0
2014 рік					
Абсолютні показники					
Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	324598	278922	15906	497	341001
Кількість зайнятих осіб, тис. осіб	1686,9	723,5	2696,5	1915,1	6298,5
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млрд грн	705,0	230,7	1723,2	1742,5	4170,7
Відносні показники					
Кількість суб'єктів господарювання, %	95,2	81,8	4,7	0,1	100,0
Кількість зайнятих осіб, %	26,8	11,5	42,8	30,4	100,0
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), %	16,9	5,5	41,3	41,8	100,0

Продовження таблиці 1.2

2015 рік					
Абсолютні показники					
Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	327814	284241	15203	423	343440
Кількість зайнятих осіб, тис. осіб	1576,4	691,4	2604,7	1708,6	5889,7
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млрд грн	937,1	307,5	2168,8	2053,2	5159,1
Відносні показники					
Кількість суб'єктів господарювання, %	95,5	82,8	4,4	0,1	100,0
Кількість зайнятих осіб, %	26,8	11,7	44,2	29,0	100,0
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), %	18,2	6,0	42,0	39,8	100,0
2016 рік					
Абсолютні показники					
Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	291154	247695	14832	383	306369
Кількість зайнятих осіб, тис. осіб	1591,7	642,7	2622,8	1586,6	5801,1
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млрд грн	1177,4	361,7	2668,7	2391,5	6237,5
Відносні показники					
Кількість суб'єктів господарювання, %	95,0	80,8	4,9	0,1	100,0
Кількість зайнятих осіб, %	27,4	11,1	45,2	24,7	100,0
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), %	18,9	5,8	42,8	38,3	100,0
2017 рік					
Абсолютні показники					
Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	322921	278114	149934	399	338254
Кількість зайнятих осіб, тис. осіб	1651,0	713,1	2561,8	1558,6	5771,4
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млрд грн	1463,3	493,7	3198,2	2923,3	7584,9
Відносні показники					
Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	95,5	82,2	4,4	0,1	100,0
Кількість зайнятих осіб, тис. осіб	28,6	12,4	44,4	27,0	100,0
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млрд грн	19,3	6,5	42,2	38,5	100,0

Джерело: сформовано та розраховано автором на основі матеріалів [11]

Варто відмітити, що протягом досліджуваного періоду спостерігається скорочення кількості суб'єктів господарювання. Так, у 2017 р. їх налічується 338254 одиниці, а в 2013 р. їх було – 393327 одиниць, що менше на 15%. У розрізі суб'єктів господарювання скорочення у 2017 р. в порівнянні з 2013 р. відбулося: малих підприємств на 13,6% (у т.ч. мікропідприємств на 12,7%), великих – 39,5%. Щодо середніх за розміром суб'єктів господарювання, то їх кількість підвищилася у вісім разів. У результаті відбувається суттєве скорочення зайнятих осіб на даних підприємствах, так, якщо у 2013 р. кількість їх становила 7406,5 тис. осіб, то у 2017 р. лише 5771,4 тис. осіб (зменшилося на 22%).

Позитивною тенденцією є те, що протягом досліджуваного періоду по всіх категоріях підприємств спостерігається підвищення вартості валової продукції, майже вдвічі. Найбільший обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) було отримано за даний період від великих підприємств, так у 2013 р. – 42,4%, у 2014 р. – 41,8%. У 2015-2017 рр. отримано від середніх підприємств найбільший обсяг реалізованої продукції – 42,0%, 42,8% та 42,2% відповідно.

Щодо основних суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності за розміром у розрізі сільське, лісове та рибне господарство протягом 2011-2017 рр., то спостерігається навпаки збільшення кількості суб'єктів господарювання на 20% (табл. 1.3).

Найбільшу питому вагу посідають малі підприємства, так протягом досліджуваного періоду їх відсоткове співвідношення коливається від 92% до 95% від загальної кількості підприємств, на другому місці знаходяться мікропідприємства (від 78% до 84% відповідно). Динаміка великих підприємств також є позитивною.

Проте значно зменшилася кількість середніх підприємств, у порівнянні 2017 р. з 2011 р. на 27%.

Таблиця 1.3 Основні показники діяльності основних суб'єктів господарювання за розміром в Україні у розрізі сільське, лісове та рибне господарство, 2011-2017 рр.

Роки	Суб'єкти господарювання								Усього
	Малі		у т. ч. мікро		Середні		Великі		
	Кількість підприємств, одиниць								
	показник	у % до загальної кількості	показник	у % до загальної кількості	показник	у % до загальної кількості	показник	у % до загальної кількості	
2011	38387	92,1	33081	78,7	3274	7,9	16	0,0	41677
2012	44487	94,3	39103	78,5	3143	5,5	26	0,2	47656
2013	46906	94,1	41495	83,2	2915	5,8	27	0,1	49848
2014	43389	94,3	38430	83,5	2595	5,6	28	0,1	46012
2015	44182	94,5	39237	83,9	2533	5,4	29	0,1	46744
2016	42477	95,0	37457	80,8	2501	4,9	20	0,1	44998
2017	47783	95,2	42572	84,8	2380	4,8	21	0,0	50184
Кількість зайнятих працівників на підприємствах, тис. осіб									
2011	197,6	27,7	68,2	9,5	477,5	66,8	39,5	5,5	714,6
2012	220,4	31,0	81,0	11,4	447,1	62,8	44,5	6,2	712,0
2013	238,7	34,7	92,3	13,4	409,7	59,6	38,8	5,7	687,2
2014	218,2	34,7	98,5	15,7	364,1	57,9	46,6	7,4	628,9
2015	203,3	34,0	88,9	14,9	346,0	57,9	48,3	8,1	597,6
2016	217,2	35,4	96,5	15,7	359,0	58,4	38,1	6,2	614,3
2017	229,3	38,2	104,2	17,4	335,0	55,9	335,6	5,9	599,9
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млрд грн									
2011	35,3	27,8	11,0	8,7	79,1	62,3	12,6	9,9	127,0
2012	49,2	30,2	14,9	9,2	94,0	57,8	19,5	12,0	162,6
2013	48,8	30,3	14,4	8,9	88,9	55,1	23,4	14,6	161,1
2014	65,3	30,5	19,3	9,0	117,0	54,7	31,6	14,8	213,9
2015	117,9	32,5	34,1	9,4	183,2	50,6	61,2	16,9	362,3
2016	144,0	35,6	45,5	11,3	206,6	51,2	53,0	13,1	403,6
2017	177,8	38,0	54,3	11,6	236,7	50,6	53,2	11,4	467,7

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів [11]

Варто зазначити, що спостерігається зменшення кількості зайнятих працівників на підприємствах. Відповідно у 2011 р. кількість працівників становила 714,6 тис. осіб, а у 2017 р. лише 599,9 тис. осіб, що на 114,7 тис. осіб менше, ніж у 2011 р. Позитивним фактором є підвищення обсягу реалізованої продукції протягом останніх років. Так, в порівнянні 2017 р. з 2011 р., то даний показник підвищився на 340,7 млрд грн (більше, ніж у 4 рази). У розрізі розмірів суб'єктів господарювання, то ситуація не змінилася, як і раніше найбільшу питому вагу щодо обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) посідають середні підприємства (більше 50%), на другому місці знаходяться малі підприємства (більше 30%), на третьому – великі (більше 10%).

У розрізі областей України кількість суб'єктів господарювання є різною за розмірами, так, найбільша питома вага великих підприємств зосереджена у Донецькій області (68,6%), Дніпропетровській області (58,7%), Запорізькій області (56,5%). Серед середніх підприємств перше місце посідає Волинська область (68,2%), друге місце – Хмельницька область (58%), третє – Кіровоградська область – 53,2% відповідно. Малі (у т.ч. мікропідприємства) поширені найбільше в Херсонській області (41,2%), Чернівецькій області (38,9%), Кіровоградській області (38,8%), Закарпатській області (30,1%).

Найменша питома вага великих підприємств зосереджена у Кіровоградській (8%) та Рівненській областях (12,7%). Малих підприємств (у т. ч. мікропідприємств) найменшу кількість можна спостерігати у Донецькій (7,3%) та Дніпропетровській областях (14,8%). Щодо середніх підприємств, то вони функціонують в кожній області, питома вага яких становить більше 25% (рис. 1.1).

Миколаївська область у розрізі суб'єктів господарювання знаходиться на сьомому місці по реалізації продукції (товарів, послуг) у 2017 р. серед великих підприємств, питома вага яких становить – 39,0%.

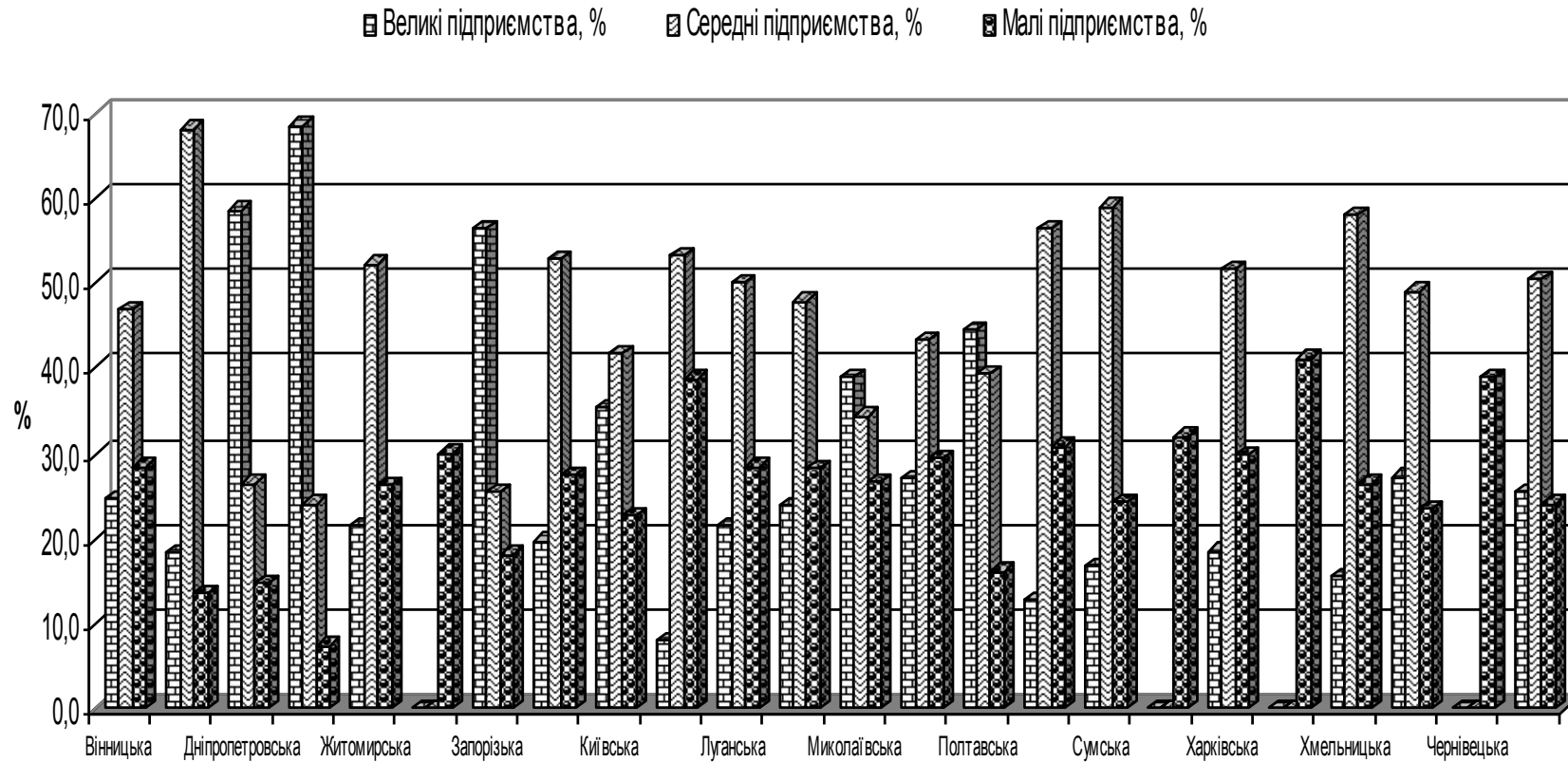

Рисунок 1.1 – Питова вага обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами за регіонами України у 2017 році, %

Джерело: побудовано автором на основі матеріалів [11]

Обсяг реалізації продукції (товарів, послуг) середніх підприємств Миколаївської області становить – 34,4% і знаходить своє відображення на 16 місці по регіонах України. Щодо малих підприємств (у т. ч. мікропідприємств), то їх питома вага становить 26,6%, Миколаївська область посідає 13-тє місце серед даних суб'єктів господарювання.

Сільське господарство – друга за обсягами та перша по зайнятості трудових ресурсів галузь матеріального виробництва Миколаївської області. Загальна площа сільськогосподарських угідь – 2054 тис. га, з них орні землі займають 1669 тис. га (5,2% ріллі України), у господарствах області налічується 190,3 тис. га зрошуваних земель (це 8,6% зрошуваних земель України). На одного жителя області припадає майже 1,3 га ріллі, а на одного працівника, зайнятого в сільському господарстві – понад 11 га орної землі [4].

Тому нами проведено дослідження щодо розмірів підприємств за видами економічної діяльності на прикладі Миколаївської області (рис. 1.2, табл. 1.4).

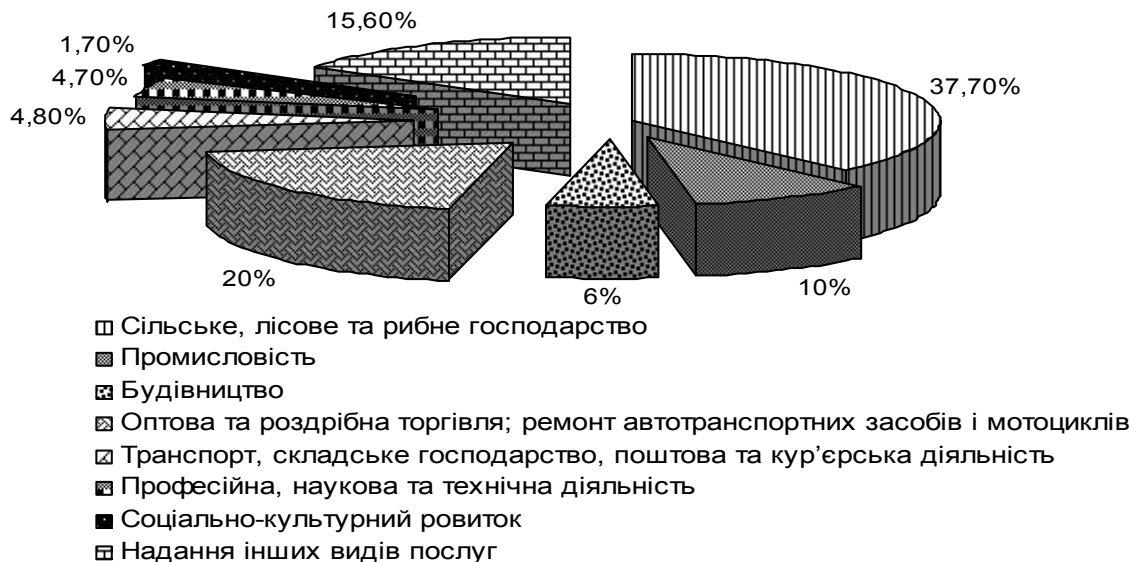

Рисунок 1.2 – Питома вага кількості підприємств за видами економічної діяльності у Миколаївській області, 2017 рік

Джерело: побудовано автором на основі матеріалів [8]

Таблиця 1.4 Основні показники діяльності основних суб'єктів господарювання за розміром в Миколаївській області у розрізі сільське, лісове та рибне господарство, 2011-2017 рр.

Роки	Суб'єкти господарювання								Усього
	Малі		у т. ч. мікро		Середні		Великі		
	Кількість підприємств, одиниць								
	показник	у % до загальної кількості	показник	у % до загальної кількості	показник	у % до загальної кількості	показник	у % до загальної кількості	
2011	2150	95,0	1883	83,2	113	5,0	-	-	2263
2012	3502	97,0	3242	89,8	108	3,0	-	-	3610
2013	3590	97,3	3332	90,3	101	2,7	-	-	3691
2014	3505	97,4	3247	90,2	95	2,6	-	-	3600
2015	3604	97,5	3349	90,6	92	2,5	-	-	3696
2016	3761	97,8	3503	91,1	85	2,2	-	-	3846
2017	4000	98,1	3717	91,2	77	1,9	-	-	4077
Кількість зайнятих працівників на підприємствах, осіб									
2011	9416	40,9	3401	14,8	13580	59,1	-	-	22996
2012	12235	50,3	5644	23,2	12065	49,7	-	-	24300
2013	13616	54,7	6958	27,9	11291	45,3	-	-	24907
2014	13707	56,4	7794	32,1	10589	43,6	-	-	24296
2015	13005	56,4	7299	31,7	10039	43,6	-	-	23044
2016	14031	59,0	8010	33,7	9739	41,0	-	-	23770
2017	14888	63,0	8272	35,0	8726	37,0	-	-	23614
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн грн									
2011	2246,2	53,4	773,5	18,4	1961,5	46,6	-	-	4207,7
2012	2757,2	53,1	916,8	18,7	2438,2	46,9	-	-	5195,4
2013	2849,0	58,0	907,5	18,5	2060,8	42,0	-	-	4909,8
2014	4225,9	59,4	1226,1	17,2	2890,0	40,6	-	-	7115,9
2015	8153,3	63,9	2694,4	23,5	4602,0	36,1	-	-	12755,3
2016	9324,4	63,8	3324,1	22,8	5280,4	36,2	-	-	14604,8
2017	10724,1	65,2	3778,2	23,0	5728,0	34,8	-	-	16452,1

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів [8]

Так, найбільшу питому вагу за видами економічної діяльності у Миколаївській області посідає сільське, лісове та рибне господарство – 37,73%, на другому місці знаходиться оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 20%, промисловість – 10%, будівництво – 6%. Це говорить про те, що Миколаївська область є сприятливою для ведення сільського господарства, містить необхідні природні ресурси для ефективного господарювання. Дані таблиці 3.4, свідчать, що протягом останніх років відбулося несуттєве зменшення кількості суб'єктів господарювання. Так, в порівнянні 2016 р. з 2010 р., то їх кількість зменшилася на 338 одиниць. Також спостерігається зменшення кількості зайнятих працівників на підприємстві, це пояснюється зменшенням кількості суб'єктів господарювання.

Протягом 2011-2017 рр. по Миколаївській області спостерігається збільшення кількості суб'єктів господарювання майже вдвічі, так якщо у 2011 р. їх кількість становила 2263 одиниці, то у 2017 р. – 4077 одиниць. Кількість зайнятих працівників на підприємств несуттєво збільшується (близько 3%). Позитивним також є те, що обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) значно підвищився і становив – 16452,1 млн грн. у 2017 р.

2. Соціально орієнтована направленість аграрних підприємств України

Суспільству в цілому, й окремій людині, далеко не байдуже, якими засобами і відповідно до яких принципів досягаються цілі та місія аграрного підприємства. На сьогодні аграрний бізнес повинен нести відповідальність за свій вплив на оточуючих та навколишнє середовище. В іншому разі втрачається довіра до підприємства, знижується купівельна спроможність товарів, а в результаті знижуються показники ефективності господарювання підприємства.

Нами було проведено дослідження щодо розуміння локальної соціальної

відповідальності серед представників аграрного сектора України (табл. 2.1)

Таблиця 2.1 Розуміння ЛСВ серед представників аграрного сектору України протягом 2015-2017 рр.

Питання	Кількість респондентів	%	Місце в рейтингу
Благодійна допомога	25	12,5	1
Вчасна сплата податків	23	11,5	2
Відповідальність перед споживачами	19	9,5	5
Підвищення кваліфікації працівників	20	10,0	4
Створення сприятливих умов праці для працівників	21	10,5	3
Соціальні інвестиції	7	3,5	10
Харчування працівників	13	6,5	7
Оплата культурних заходів працівникам	5	2,5	11
Надбавки та премії для працівників	19	9,5	5
Соціальні пакети та програми	9	4,5	9
Екологічне ставлення до природи	13	6,5	7
Співпраця з органами державної влади	11	5,5	8
Благоустрій територій	15	7,5	6
Всього	200	100	x

Джерело: сформовано автором на основі анкетного опитування

Отже, на першому місці щодо розуміння локальної соціальної відповідальності серед представників аграрного сектору знаходиться благодійна допомога (12,5%), на другому – вчасна сплата податків (11,5%), на третьому – створення сприятливих умов для працівників (10,5%), на четвертому – підвищення кваліфікації працівників (10%), відповідальність перед споживачами посідає п'яте місце і становить 9,5%. На останньому місці знаходяться соціальні інвестиції (3,5%) та оплата культурних заходів працівникам (2,5%). На жаль в Україні, особливо в аграрній сфері не поширений досвід залучення соціальних інвестицій, є деякі приклади, проте вони становлять не значну питому вагу.

Розмір підприємства може визначати ступінь участі в соціальній відповідальності, оскільки великі підприємства, як правило, демонструють

вищий рівень локальної соціальної відповідальності, адже це є обов'язковою умовою зарубіжних компаній щодо ведення соціальної відповідальності. Середні та малі підприємства мають більше перешкод для реалізації ЛСВ, а також великий вплив відіграють фінансові результати діяльності.

До основних суб'єктів господарювання в аграрному секторі, як правило, відносять: державу (суспільство), сільськогосподарські підприємства різних форм власності та індивідуальних виробників сільськогосподарської продукції (фермери, сімейно-індивідуальні господарства). Особливості господарювання суб'єктів аграрного сектора визначаються формою власності на землю як основного засобу виробництва продукції.

Варто відмітити, що в агрохолдингах ЛСВ здійснюється на всіх рівнях функціонування як на рівні підприємств, так і на національному та глобальному (Додаток А).

Досліджуючи локальну соціальну відповідальність аграрних підприємств України, також варто відмітити провідну диверсифіковану агропромислову компанію в Україні – ТОВ «Кернел-трейд», яка базується на збалансованому розвитку сільськогосподарського виробництва. Експортуючи щорічно близько 5 млн тонн сільськогосподарської продукції, ТОВ «Кернел-трейд» є великим постачальником соняшникової олії і шроту на міжнародний ринок і одним з найбільших експортерів зернових культур з Чорноморського регіону.

Підхід даної компанії до аграрного виробництва базується на збереженні і поліпшенні довгострокової продуктивності ґрунтів, що включає застосування сівозміни, внесення необхідної кількості добрив і збереження вологи в землі. ТОВ «Кернер-трейд» поступово збільшує частку земель, що обробляються за мінімальною і нульовою технологією обробки ґрунтів, які дозволяють уникнути ерозії ґрунту, а також зменшують витрату палива при обробці. Використовується сучасна техніка для мінімізації втрат продукції. Наприклад, тільки використання сучасних комбайнів дозволяє економити до

7-10% насіння соняшнику під час збиральної кампанії, такі ж результати відзначаються і для інших культур. Вісім з десяти маслоекстракційних заводів Кернел використовують лушпиння соняшнику як паливо для виробництва пари і електроенергії для власних потреб, а також поставляють надлишок енергії місцевим співтовариствам. На підприємстві працює близько 17 тис. людей, у регіонах, де розміщені філії підприємства створені належні умови для працівників та конкурентоздатна заробітна плата, яка перевищує середні показники в аграрному секторі України. Крім того, ТОВ «Кернел-трейд» інвестує в навчання, пов'язане з безпекою для своїх працівників і підтримує місцеві клініки в сільських регіонах. Політика виділення грошових дотацій підприємства сконцентрована на допомозі сільським школам і інвестуванні в критичну інфраструктуру в сільських районах [13].

На ефективне господарювання аграрного сектора звичайно впливає розмір землекористування (його інтенсивне використання). Згідно з дослідженнями, в 1960 р. у світі валовий збір зернових культур становив 820 млн т зерна. У 2015 р. світові дані свідчать, що валовий збір зернових культур становить близько 2 млрд 470 млн т зерна (у три рази більше в порівнянні з 1960 р). Площі, при цьому суттєво не змінилися. Тому, досліджуючи ефективність господарювання аграрного сектора України, необхідно провести дослідження щодо землекористування основних латифундистів України.

У таблиці 2.2 проведено групування основних латифундистів України за площею відповідно до Земельного банку агрохолдингів протягом 2016 р.

Відповідно до даних національного агропорталу «Латифундист.com» найбільшу питому вагу щодо землекористування займають агрохолдинги, які мають від 25 тис. га до 50 тис. га і становлять 35%. На другому місці знаходяться агрохолдинги питома вага площ яких займає до 25 тис. га землі (34% відповідно). Від 50 до 100 тис. га землі становлять лише 18 агрохолдингів (18%).

Таблиця 2.2 Групування латифундистів України за площею відповідно до Земельного банку підприємства, 2016 р.

Земельний банк, тис. га	Кількість агрохолдингів	
	одиниць	у % до загальної кількості
Агрохолдинги– всього:		
з них з площею, тис. га:	100	100
до 25	34	34
25,01-50,0	35	35
50,01-100,0	18	18
100,01-150,0	6	6
150,01-200,0	1	1
200,01-250,0	2	2
250,01-300,0	-	-
300,01-350,0	-	-
350,01-400,0	2	2
400,01-450,0	1	1
450,01-500,0	-	-
500,01-550,0	-	-
550,01-600,0	-	-
Понад 600,0	1	1

Джерело: згруповано автором на основі матеріалів [6]

Варто зауважити, що зовсім не існує підприємств площа земель яких становить від 250 до 350 тис. га. Понад 600 тис. га існує лише 1 агрохолдинг UkrLandFarming, земельний банк якого становить 654 тис. га землі.

Великою площею землі нелегко керувати, особливо, якщо вона знаходиться в різних областях України. Тому, останнім часом агрохолдинги не залучають все більше земельних паїв, а намагаються ефективно ними управляти (табл. 2.3).

Дані таблиці свідчать, що протягом останніх років Земельний банк найбільших агрохолдингів України дещо змінювався. Так, значно зменшилася площа у деяких агрохолдинів: «HarvEast» Holding на 59,6%, «Мрія» агрохолдинг – 37,8%, «Приват-АгроХолдинг» – 16,7% відповідно.

Таблиця 2.3 Земельний банк найбільших агрохолдингів України, тис. га, 2013-2017 рр.

Назва підприємства	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. у порівнянні до 2013 р., %
1. «UkrLandFarming»	670,0	654,0	654,0	654,0	605,0	90,3
2. «Агропросперис» (NCH)	400,0	400,0	430,0	430,0	430,0	107,5
3. ТОВ «Кернел-трейд» (Кернел)	422,0	422,0	390,0	390,0	602,5	142,8
4. ПАТ «Миронівський хлібопродукт»	360,0	360,0	360,0	370,0	370,0	102,7
5. «Астарта-Київ»	245,0	245,0	245,0	250,0	250,0	102,0
6. «Українські аграрні інвестиції»	240,0	240,0	240,0	220,0	Земельний банк викупив ТОВ «Кернел-трейд»	-
7. «HarvEast» Holding	205,0	197,0	197,0	97,0	97,0	40,4
8. «Мрія» агрохолдинг	298,0	320,0	180,0	175,0	185,0	62,1
9. «Індустріально-молочна компанія» (ІМК)	136,0	136,7	136,7	137,0	137,0	100,7
10. «Агрейн»	100,0	100,0	130,0	127,0	127,0	127,0
11. «Укрпромінвест-агро»	96,0	96,0	122,0	122,0	122,0	127,0
12. «AgroGeneration»	120,0	120,0	120,0	120,0	120,0	100,0
13. «Приват-АгроХолдинг»	120,0	116,0	110,0	100,0	100,0	83,3
14. «Агротон»	120,0	120,0	108,0	108,0	151,0	125,8
15. «Украгропром»	107,0	107,0	107,0	107,0	107,0	100,0

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів [20, 21]

Проте деякі агрохолдинги навпаки протягом останніх років збільшили свій Земельний банк: «Агропросперис» (NCH) на 7,5%, ПАТ «Миронівський хлібопродукт» – на 2,7%, «Астарта-Київ» – 2%, «Агрейн» та «Укрпромінвест-агро» на 27%. У таких агрохолдингів як «AgroGeneration» та «Украгропром» площа земель протягом 4-х останніх років не змінилася.

ТОВ «Кернел-трейд» у червні 2017 р. придбало 92,1% частки в бізнесі агрохолдингу «Українські аграрні інвестиції», який управляє більш, ніж 190 тис. га орендованих сільськогосподарських угідь і зерносховищ об'ємом близько 200 тис. Тому ТОВ «Кернел-трейд» є лідером серед поповнення земельного банку протягом досліджуваного періоду, а саме збільшення земельного банку відбулося на 42,8%. Як відмічають представники ТОВ «Кернел-трейд» земельний банк даного агрохолдингу планується поповнити до рівня 700 тис. га землі.

Велика площа землі та висока врожайність не є гарантом отримання прибутковості, адже ціни на продукцію сільського господарства не є досить високими, а орендна плата підвищується. Застосовуючи інтенсивні фактори виробництва – підвищення врожайності сортів та гібридів; залучення інвестицій задля вдосконалення технологій; підвищення продуктивності праці за рахунок підвищення кваліфікації працівників є запорукою успішного господарювання. Все частіше ґрунтуючись на міжнародні соціальні стандарти, аграрний бізнес долучається до соціальних чинників розвитку як суспільства, так і підприємства.

Нами була проведена оцінка рівня локальної соціальної відповідальності у ТОП 100 Латифундистів України. Оцінка проводилася відповідно до групування земельних площ агрохолдингів, аналіз проводився на прикладі одного із підприємств, яке підпадало під відповідну площу землі на основі інформації висвітленої на сайтах агрохолдингів (табл. 2.4).

З'ясовано, що майже у всіх агрохолдингах здійснюється соціальна діяльність та підтримка соціальних заходів.

Таблиця 2.4 Механізм формування локальної соціальної відповідальності в агрохолдингах України (групування відповідно до Земельного банку), 2017 р.

Земельний банк, тис. га	Назва підприємства	Площа, тис. га	Область розташування	Напрями соціальної відповідальності
до 25	«Агропрайм холдинг»	25,0	Одеська	підвищення кваліфікації працівників; розвиток інфраструктури села; благодійництво тощо [1]
25,01-50,0	«Україна-2001»	41,0	Хмельницька, Миколаївська	підвищення кваліфікації та соціальний захист працівників; безпечні умови праці; підтримка місцевих громад тощо [14]
50,01-100,0	ТОВ СП «Нібулон»	82,5	Більше, ніж у 12 областях України	забезпечення належних умов для здобуття базової освіти; покращення рівня медичного обслуговування; розбудова інфраструктури українського села; охорона та збереження навколишнього середовища; впровадження енергозберігаючих новітніх технологій на виробництві; рівні можливості та найкращі умови праці тощо [19]
100,01-150,0	«Укragропром»	107,0	Більше, ніж у 17 областях України	підвищення кваліфікації працівників; новітні технології тощо [23]
150,01-200,0	«Мрія» агрохолдинг	185,0	Тернопільська, Хмельницька, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька	підтримка місцевих громад; реалізація соціальних проектів направлених на медицину, АТО тощо [3]
200,01-250,0	«Астарта-Київ»	250,0	Полтавська, Харківська, Вінницька, Хмельницька, Тернопільська, Житомирська	захист довкілля (екологічно безпечні технології, підвищення кваліфікації працівників щодо охорони навколишнього середовища); відповідальна діяльність Компанії згідно з нормативними вимогами і законодавством України у сфері охорони праці, промислової безпеки та охорони навколишнього середовища; підвищення рівня промислової безпеки шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництва та використання найкращого досвіду організації роботи щодо поліпшення умов та підвищення безпеки праці тощо [7]
350,01-400,0	ПАТ «Миронівський хлібопродукт»	370,0	Більше, ніж у 9 областях України	охорона та збереження навколишнього середовища; безпечні умови праці; підтримка місцевих громад; високий рівень заробітних плат; розбудова інфраструктури українського села тощо [15]
400,01-450,0	«Агropросперис (NCH)»	430,0	Майже всі області України	розвиток інфраструктури села; підтримка місцевих громад; стале землеробство (з поля до столу); підвищення кваліфікації працівників тощо [2]
Понад 600,0	«UkrLandFarming»	605,0	22 області України	виробнича безпека; розвиток персоналу; охорона навколишнього середовища; співпраця з регіонами; соціальна політика; благодійництво тощо [5]

Джерело: згруповано автором

Так, відповідно до даних таблиці, не залежно від розміру землі, одним із ключових напрямів розвитку агрохолдинів є турбота про навколишнє середовище, підвищення кваліфікації працівників, взаємодія із сільськими громадами. У деяких підприємствах створено окремий відділ на сайті, де характеризується соціальна діяльність підприємства: ТОВ СП «Нібулон», «Астарта-Київ», ТОВ «Кернел-трейд». На жаль, досить мало інформації соціального спрямування можна знайти на сайтах таких підприємств як: «Укragропром», «Україна-2001» та інших.

Проаналізувавши агрохолдинги відповідно до Земельного банку, протягом 2013-2017 рр. бачимо, що відбулися деякі, хоча і несуттєві зміни щодо площі земель. Це говорить про те, що землі знаходяться в оренді, а тому є власністю орендодавця. На нашу думку, є доречним провести дослідження щодо фінансової складової деяких агрохолдингів України (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 Чистий прибуток найбільших агрохолдингів України протягом 2012-2017 рр., млн грн

Назва підприємства	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. у порівнянні до 2013 р., %
ПАТ «Миронівський хлібопродукт»	310,	162,0	-412,0	-125,0	69,0	230,0	74,2
ТОВ «Кернел-трейд»	182,0	-1,6	16,0	171,0	226,0	178,0	97,8
«Астарта-Київ»	45,0	22,0	-68,0	15,0	86,0	74,0	164,4
«Індустріально-молочна компанія» (ІМК)	18,0	25,0	-47,0	14,0	21,0	17,0	94,4
«Агротон»	8,0	-5,0	-80,0	-9	25,0	8,0	100,0
«AgroGeneration»	-5,0	-20,0	-23,0	-7,0	-0,9	-15,0	-

Джерело: сформовано автором на основі даних [17]

Найприбутковішим підприємством є ПАТ «Миронівський хлібопродукт», яке отримало прибуток у 2017 р. у розмірі 230 млн грн. На другому місці знаходиться ТОВ «Кернер-трейд» – 178 млн грн. Третє та

четверте місце посідають «Астрата-Київ» (74 млн грн) та «Індустріально-молочна компанія» (17 млн грн) відповідно. Збитковим підприємством є «AgroGeneration», яке протягом 2012-2017 рр. наростило збиток втричі. Варто відмітити, що чистий прибуток в агрохолдингах зменшився протягом досліджуваного періоду, за винятком «Агротон», яке у 2017 р. збільшило прибуток до рівня 2012 р.

Відповідно до досліджень міжнародної компанії Korn Ferry Hay Group, яка складає рейтинг кращих роботодавців України серед агрохолдингів, то найкращим роботодавцем 2017 р. в визнано агрохолдинги, які володіють великою кількістю земель (ТОВ «Кернел-трейд», ПАТ «Миронівський хлібопродукт, «Астарта-Київ», «HarvEast» Holding, «Мрія» агрохолдинг, «Сварог Вест Груп», «Cugnet Agrosompany» (рис. 2.1).

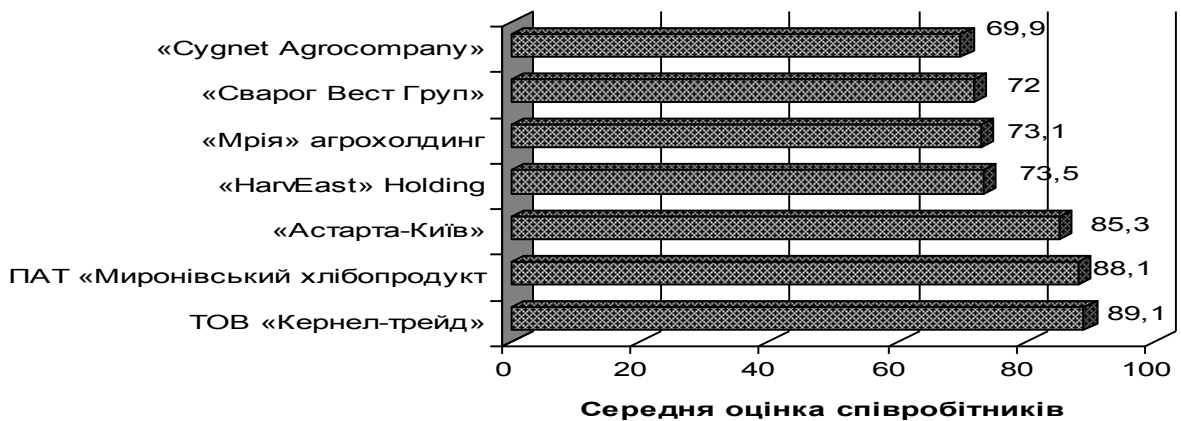

Рисунок 2.1 – Рейтинг найкращого роботодавця 2017 р. серед агрохолдингів України

Джерело: побудовано автором на основі матеріалів [22]

У трійку лідерів найкращих роботодавців України аграрного сектора потрапили: ТОВ «Кернер-трейд» – середня оцінка співробітників становить 89,1; друге місце посідає ПАТ «Миронівський хлібопродукт» – 88,1 відповідно та третє місце – «Астарта-Київ» – 85,1.

Варто відмітити, що відповідно до досліджень, при пошуку роботи в аграрній сфері претендентам важливий не тільки розмір матеріальної винагороди, а й можливості для особистісного та кар'єрного зростання, особливості управління компанією-роботодавцем, внутрішня корпоративна культура, організація дозвілля тощо.

У суспільстві існує думка щодо негативного сприйняття агрохолдингів в Україні і далеко не всі агрохолдинги можуть позиціонувати себе як соціально відповідальні, проте на нашу думку, соціальне несприйняття агрохолдингів є перебільшеним. Адже агрохолдинги піклуються не тільки про своїх співробітників, а й про навколишнє середовище, розвивають сільську інфраструктуру, вкладають великі кошти в освіту, медицину тощо.

Отже, в аграрному секторі України прояви практик локальної соціальної відповідальності спостерігаються серед іноземних компаній зі своєю політикою та баченням. Тому, на нашу думку, задля популяризації локальної соціальної відповідальності в аграрному секторі необхідно перейняти досвід функціонування підприємств з іноземними інвестиціями та все більше долучатися аграрним підприємствам до соціальної діяльності.

3. Вплив локальної соціальної відповідальності аграрних підприємств на економічну ефективність їх діяльності

Останнім часом у науковій літературі зосереджується увага на локальній соціальній відповідальності підприємств та її впливі на ефективність їх діяльності – результативності програм, стратегій соціальної відповідальності.

У розвинених країнах соціальна діяльність не сприймається лише як благодійна діяльність. Світова практика показує, що вона допомагає підприємствам підвищити ділову репутацію, встановити збалансовані й довірчі відносини як з державою, так і з суспільством. Усі підприємства, компанії, організації несуть відповідальність за добробут суспільства, вплив

на природне середовище та розробляють свої основні принципи щодо соціальної відповідальності.

У відповідності до одного з наймасштабніших досліджень споживчих переваг, проведеного Cone/Roper – 78% респондентів заявили, що з більшою ймовірністю куплять товар, який асоціюється з небайдужою для них соціальною ініціативою, а 66% задля підтримки такої ініціативи готові змінити думку щодо «свого» бренда. За даними дослідження «Монітор корпоративної соціальної відповідальності» соціально-відповідальні фактори визначають імідж компанії на 49%, її бренд — на 35%, а фінансовий стан — на 10% [18].

За результатами соціологічного опитування, проведеного Центром соціальних експертиз Інституту соціології НАН України та благодійним фондом «Інтелектуальна перспектива», в якому взяли участь 811 підприємств різних розмірів, форм власності та сфер діяльності, бізнес-структури позиціонують своє ставлення до аспектів соціальної відповідальності наступним чином:

- до реалізації соціальних проектів 60 % респондентів ставляться позитивно та вважають її корисною для суспільства в цілому; чверть опитаних продемонструвала «нейтралітет»; 5 % респондентів зафіксували негативне ставлення, оцінивши таку діяльність як «марну витрату часу та ресурсів»;

- в оцінках можливостей своєї участі у реалізації соціальних проектів – 4 % респондентів зазначили відсутність будь-яких можливостей у бізнес-структур для реалізації соціальних проектів; третина вважає, що ця можливість існує стосовно всіх бізнесових організацій; половина опитаних переконана, що така можливість є, але лише в окремих компаній;

- у визначенні сфер, які потребують соціальних проектів – допомога дітям-інвалідам – 69 %; допомога інвалідам, людям похилого віку, знедоленим – 60 %; охорона здоров'я – 58 %; освіта – 50 %; екологія – 39 %; наука – 30 %; культура, мистецтво – 22 %. За даними дослідження проекту

AISEC, найменша поінформованість про соціальну відповідальність бізнесу характерна для підприємств транспорту та тих, що надають побутові і комунальні послуги – 52,9 % і 57,5 % відповідно. Найбільше інформовані про концепцію соціально відповідального бізнесу компанії фінансового сектора (94 %), виробництва промислових товарів (84,5 %) і торгівлі (83,2 %). Значні відмінності спостерігаються на регіональному рівні. Якщо в Києві та області поінформованість про соціальну відповідальність продемонструвало 90,7 % опитаних компаній, то у Львові та області тільки 62,9 %, а в Донецьку й області – 61,5 % компаній [12].

За результатами Світового банку, основним джерелом зростання ВВП у розвинених країнах світу є людський капітал – 62,0% приросту ВВП, на частку виробничих засобів припадає 16-18% приросту, а на природні ресурси – 20-22% [9]. Тому одним із чинників економічного зростання підприємств, держави є інвестування в людський капітал. Саме за рахунок поєднання зусиль між бізнесовими структурами та державними органами влади можна говорити про активізацію соціальної діяльності. Причому, ці взаємовідносини можливі через посередництво інститутів громадянського суспільства, громадських благодійних організацій, наукових установ тощо.

Наслідки для країн, які ігнорують та не використовують принципи соціальної відповідальності можуть бути негативними. Адже, це може призвести до збільшення податкового тягаря та зменшення рівня конкурентоспроможності держави. Індекс конкурентоспроможності визначає здатність економіки зростати у довгостроковій перспективі. Складається з 114 показників, 2/3 яких – це результати опитування керівників бізнесу, 1/3 – статистична інформація.

Так, за даними рейтингу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) у 2015-2016 рр. Україна втратила 3 позиції і посіла 79 місце і з 140 країн світу (у 2014-2015 рр. посідала 76 місце) (рис. 3.1).

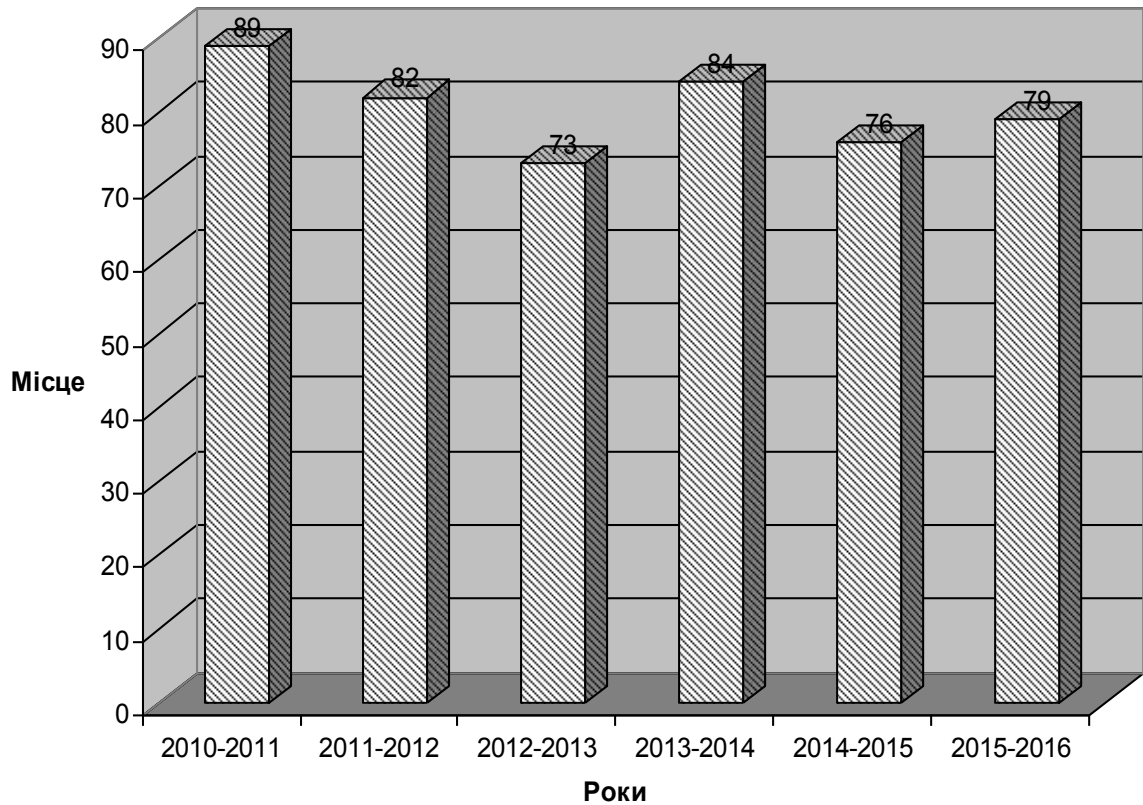

Рисунок 3.1 – Місце України у глобальному рейтингу конкурентоспроможності ВЕФ, 2010-2016 рр.

Джерело: розроблено автором на основі матеріалів [24]

За складовою ефективності ринку товарів Україна значно відстає за показником ефективності антимонопольної політики у 2015 р. (136 місце з 140) та впливом оподаткування на бажання інвестувати (129 місце). Варто відмітити, що місце України поступово знижується до перехідного етапу між економікою, що рухається факторами виробництва (використання основних засобів виробництва, конкуренція цін) та економікою, заснованої на ефективності [24].

У розрізі позицій України за основними складовими відповідно до Індексу конкурентоспроможності, то Україна значно покращила свої позиції (рис. 3.2).

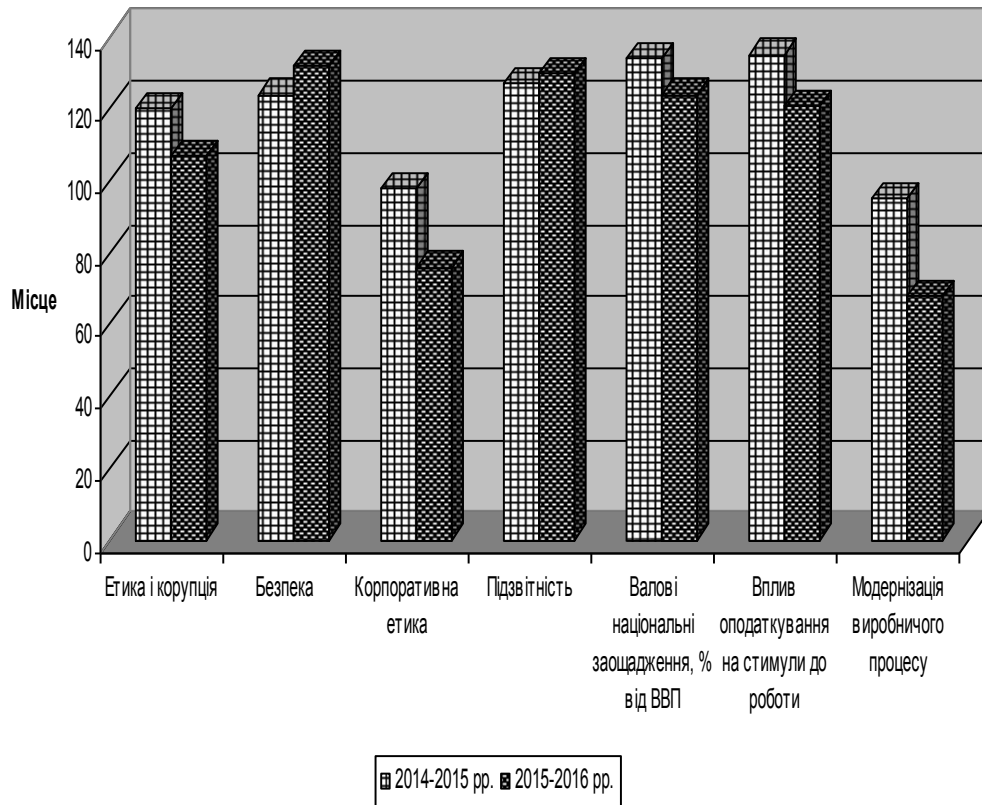

Рисунок 3.2 – Позиція України за основними складовими відповідно до Індексу глобальної конкурентоспроможності, 2014-2016 рр.

Джерело: розроблено автором на основі матеріалів [24]

Відповідно до результатів цих досліджень, по етиці і корупції країна піднялася на 13 позицій і посіла 107 місце у 2015-2016 рр. (120 місце у 2014-2015 рр.), по корпоративній етиці – 76 місце (98 місце), по валових національних заощадженнях – 124 місце (134 місце), вплив оподаткування на стимули до роботи – 121 місце (135 місце), по модернізації виробничого процесу – 68 місце (95 місце) відповідно.

Дещо втратила свої позиції Україна по безпеці – 132 місце у 2015-2016 рр. (124 місце у 2014-2015 роках) та по підзвітності – 130 місце (127 місце) відповідно.

У результаті дослідження нами з'ясовано позитивний вплив локальної соціальної відповідальності аграрних підприємств на економічну ефективність їх діяльності (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 Позитивні напрями впливу локальної соціальної відповідальності на економічну ефективність аграрного підприємства

Позитивні напрями впливу	Характеристика
1. Підвищення конкурентоспроможності за рахунок взаємодії із зацікавленими сторонами	Бізнес-стратегія аграрного підприємств, яка включає локальну соціальну відповідальність (ЛСВ), побудована на діалозі з зацікавленими сторонами. Модель ЛСВ підприємства створюється на основі цінностей всіх зацікавлених сторін підприємства: акціонерів, працівників, інвесторів, споживачів, тощо
2. Управління ризиками	Бізнес-ризик, які розглядаються в стратегії ЛСВ аграрного підприємства, мають більш тривалий вимір часу і проявляються в показниках, на які підприємство інколи не може вплинути. Тому в стратегії ЛСВ аграрного підприємства розробляються напрями мінімізації ризиків, що пов'язані зі зміною клімату, інфляційними процесами, тощо. Особливо уразливим є аграрний сектор, адже кліматичні зміни безпосередньо пов'язані з циклом сільськогосподарського виробництва
3. Інноваційна спрямованість	ЛСВ відповідальність безпосередньо пов'язана з інноваціями. Нові розробки та технології, не тільки дозволяють мінімізувати ризики, а й значно покращити навколишнє середовище (очисні споруди, екологізація виробництва), тощо
4. Зацікавленість працівників результатами своєї праці	Аграрні підприємства, які розробляють бізнес-стратегії ЛСВ, орієнтовані на місію та цінності підприємства. Як правило, ці цінності включають співробітників як головних суб'єктів виробничого процесу. Це значно підвищує продуктивність праці та культуру співпраці, зменшує ротацію кадрів на підприємстві
5. Підвищення фінансових результатів	Аграрні підприємства значно економлять кошти від впровадження заощадливих технологій, утилізації, сортування тощо
6. Інвестиційна привабливість	Інвестори (особливо іноземні) все частіше звертають увагу на нефінансове звітування аграрних підприємств, яке відіграє важливу роль у виборі об'єкта інвестування
7. Зацікавленість споживачів	ЛСВ позитивно впливає на оцінку споживачів аграрного підприємства. На сьогоднішній день, важливими факторами впливу на споживачів є: прозорість підприємства, екологічно-безпечна продукція, соціальний вплив тощо

Джерело: сформовано автором

Дослідження доводять, що для ефективного господарювання аграрного підприємства не достатньо «точково» займатися ЛСВ. Сьогодні вимагає ЛСВ включати в бізнес-стратегію аграрного підприємства та системно (постійно) впроваджувати основні принципи ведення локальної соціальної відповідальності. А це в свою чергу, призведе до підвищення ефективності

господарювання аграрного підприємства: збільшення результативності, залучення інвесторів, зацікавлення споживачів та працівників тощо. Важливу роль у кінцевих результатах діяльності відіграють стейколдери аграрного підприємства, які й формують напрями та рівень розвитку ЛСВ аграрного підприємства. Так, на нашу думку, ключовими стейкхолдерами аграрного підприємства є: працівники, акціонери, споживачі та постачальники. Адже саме вони відіграють важливу роль щодо соціальної орієнтованості аграрного підприємства, яка безпосередньо впливає на фінансові результати підприємства (рис. 3.3).

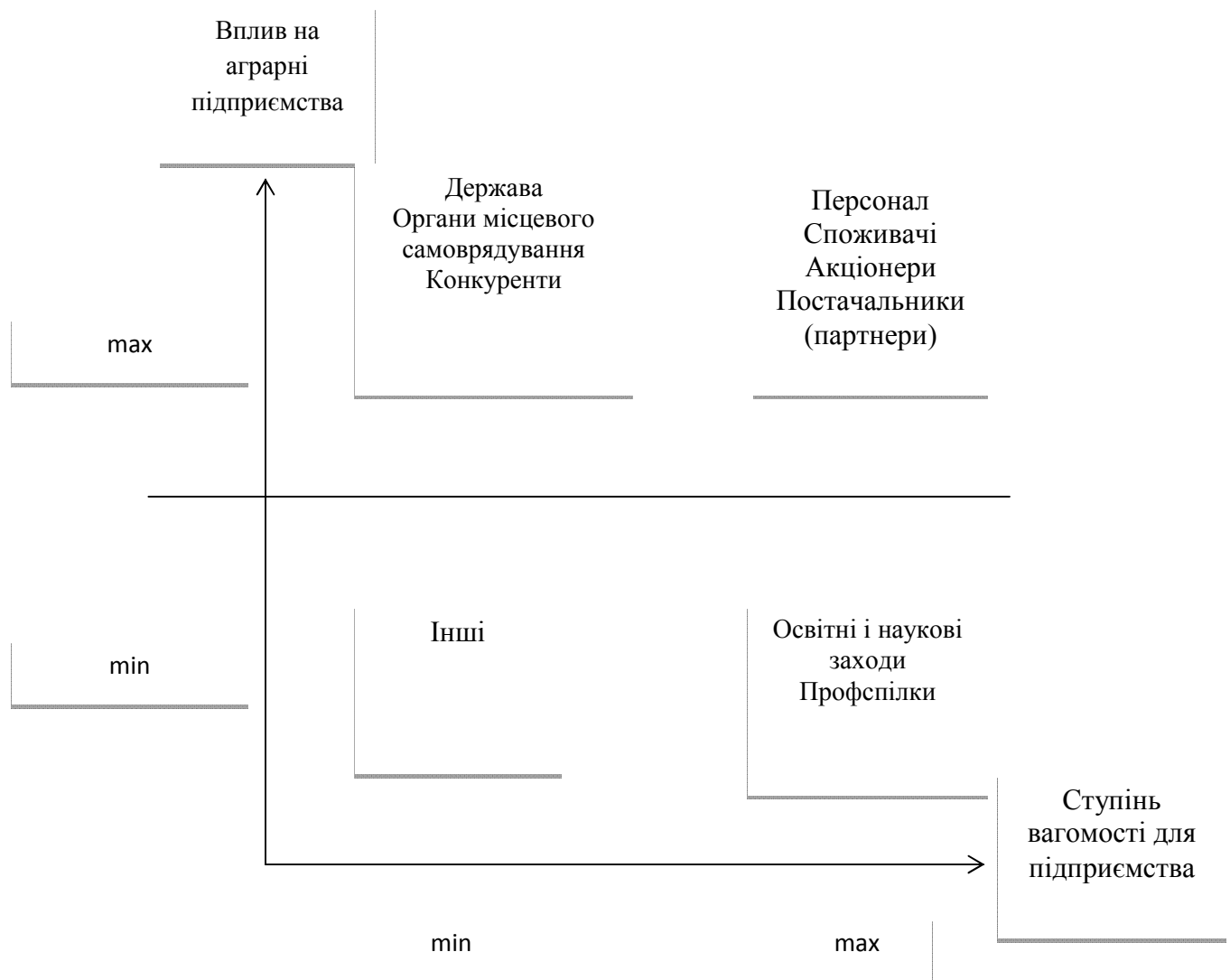

Рисунок 3.3 – Матриця стейколдерів ЛСВ аграрного підприємства

Джерело: авторська розробка

Для того, щоб мотивувати працівників, не обов'язково у фінансовому вимірі їх нагороджувати. Існують такі способи мотивації працівників на підприємстві (рис. 3.4).

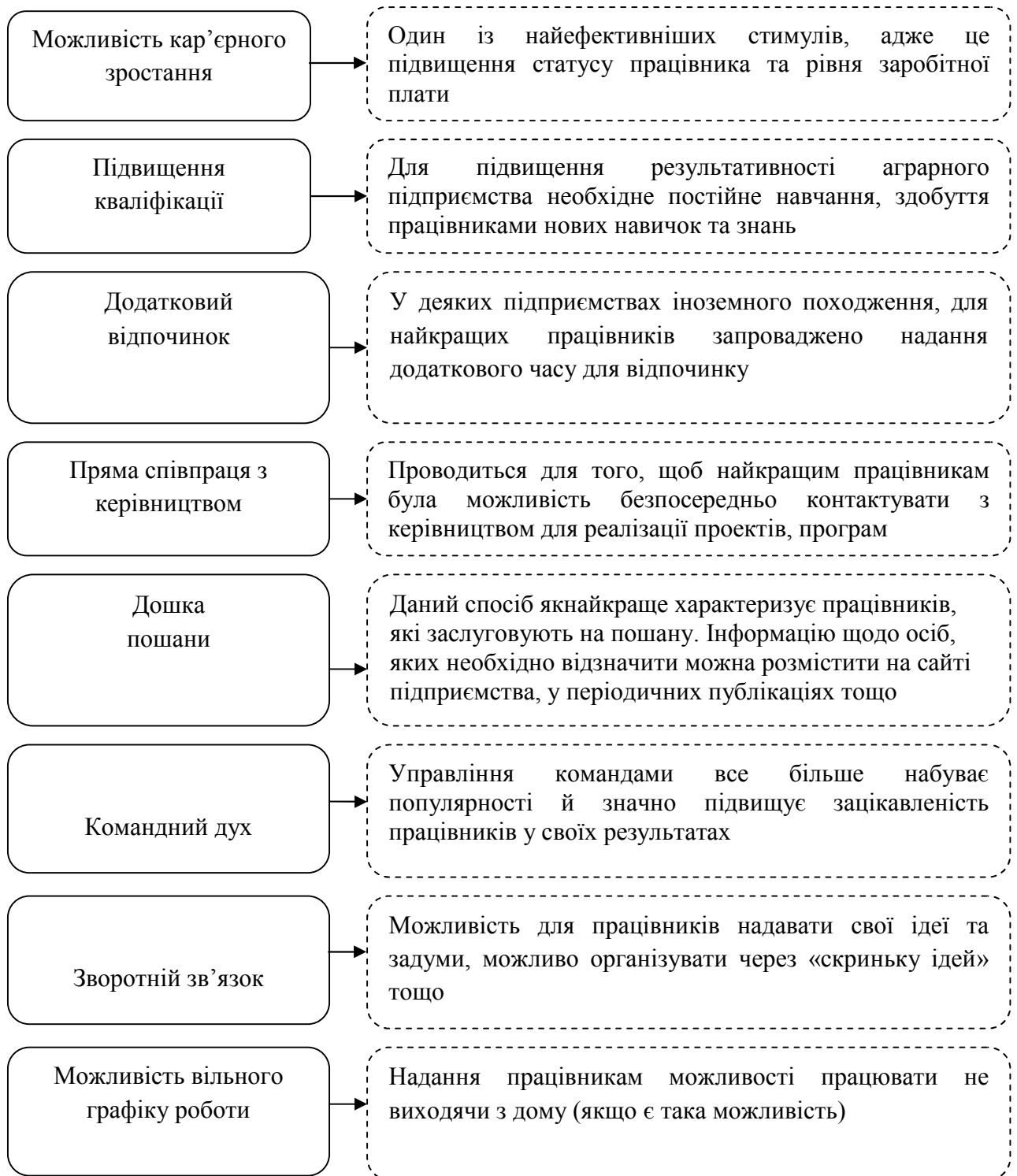

Рисунок 3.4 – Способи мотивації працівників аграрного підприємства на основі ЛСВ

Джерело: сформовано автором

Рисунок 3.5 — Синергія впливу локальної соціальної відповідальності на ефективністю господарювання аграрного підприємства

Джерело: авторська розробка

На рисунку 3.5 наведено синергію впливу ЛСВ на ефективність господарювання аграрного підприємства.

Так, при дослідженні ефективності сільськогосподарських підприємств, нами з'ясовано, що важливим аспектом діяльності є соціальна спрямованість підприємства. При взаємодії видів синергії (структурної, функціональної, адміністративної, управлінської) переважає ефект їхньої сумарної взаємодії. Так, підвищення кваліфікації працівників, кар'єрне зростання значно підвищує зацікавленість робітників у результатах своєї праці та продуктивність праці; ведення прозорого бізнесу значно підвищує інвестиційну привабливість підприємства; спільна місія та цінності підприємства з урахуванням соціальної діяльності значно підвищує попит населення, а в підсумку – результати господарювання підприємства.

Прямим впливом локальної соціальної відповідальності на конкурентоспроможність підприємства є збільшення кількості соціально відповідальних підприємств як у світі, так і в Україні.

Запровадження локальної соціальної відповідальності на підприємстві відбувається на основі розробки стратегій розвитку підприємства і важливим аспектом даної стратегії є локальна соціальна відповідальність. Тому для оцінки впливу на бізнес-показники підприємства є обов'язковою умовою запровадження в стратегію розвитку підприємства соціальної діяльності.

На основі досліджень, сформовано основні фактори впливу локальної соціальної відповідальності на ефективність господарювання підприємств (табл. 3.2). Серед яких слід виділити: імідж підприємства, мінімізація фінансових ризиків, зменшення собівартості продукції, збільшення попиту на продукції за рахунок лояльності споживачів, інноваційний підхід підприємства, відносини із працівниками (мотивація, фінансова, не фінансова, участь в управлінні), збільшення обсягу інвестування (особливого іноземного) тощо.

Таблиця 3.2 Основні фактори, які спонукають підприємства впроваджувати у свою діяльність локальну соціальну відповідальність

Напрями	Характеристика
1. Імідж підприємства	Фахівці провідних підприємств світу вважають, що 20% репутації підприємства залежать від ЛСВ
2. Мінімізація фінансових ризиків	Допомагає зменшити конфлікти між різними стейкхолдерами, адже підприємство в більшій мірі ознайомлена з цілями і пріоритетами своїх стейкхолдерів
3. Зменшення собівартості	Використання продуктів місцевого виробництва (для зменшення викидів в атмосферу) значно зменшує собівартість підприємства
4. Збільшення попиту на продукції (послуги) споживачів	Більшість споживачів обирають підприємства, які дотримуються принципів соціальної відповідальності («зелена економіка», соціальні інвестиції, благодійництво, тощо)
5. Інновації	Запровадження новітніх еко-технологій
6. Відносини із працівниками	Взаємовідносини на основі корпоративної культури, мотивації, підвищення кваліфікації працівників, тощо
7. Фінансові показники	Інвестування коштів відбувається, як правило у соціально відповідальні підприємства, які формують свою діяльність на основі соціальної спрямованості та відповідальності

Джерело: сформовано автором

Якщо підприємство планує реалізовувати свою продукцію на міжнародному рівні та залучати інвесторів, йому необхідно обов'язково здійснювати свою діяльність в соціальному напрямі та формувати нефінансову звітність. Адже інвестори оберуть, в першу чергу, підприємства, які будуть піклуватися про своїх працівників, навколишнє середовище, у якого буде чітко прописані основні цілі та місія на основі локальної соціальної відповідальності, аніж підприємство, яке не характеризується як соціально відповідальне.

Останнім часом у розвинутих країнах поширюється тенденція функціонування підприємства в умовах структурного зрушення. Тобто, в процесі господарювання підприємства на стадіях зростання та зрілості починають активно застосовувати елементи локальної соціальної відповідальності й позиціонувати себе як соціально відповідальні підприємства (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 Ефективність функціонування аграрного підприємства в залежності від його цілей на основі локальної соціальної відповідальності

Стадії життєвого циклу підприємства	Операційний цикл аграрного підприємства			
	Виробничий цикл		Фінансовий цикл	
	Головна ціль	Проміжні цілі	Головна ціль	Проміжні цілі
Становлення	- подолання бар'єру «входу» на ринок; - «виживання» на ринку	- зайнятість; - заробітна плата; - якість продукції; - сплата податків	- короточасний прибуток; - окупність витрат	- укріплення своєї позиції на ринку
Зростання	- зростання обсягів продукції; - заняття певної ніші на ринку	- задоволеність роботою; - визнання бренду підприємства; - якість продукції;	- максимізація прибутку; - підвищення рівня рентабельності	- реалізація соціальних програм; - прозора діяльність підприємства
Зрілість	забезпечення стабільності в діяльності підприємства; - освоєння додаткових напрямів діяльності на основі соціальної відповідальності та інновацій; - збалансоване зростання	- продуктивність праці; - підвищення кваліфікації; - якість продукції та безпека харчування; - охорона навколишнього середовища; - взаємодія зі стейхолдерами	- підвищення фінансових показників на умовах соціальної діяльності; - соціальний ефект та ефективність	- стратегія соціальної відповідальності; - окупність інвестицій на соціальні цілі; рейтингове визнання підприємства (якість, найкращий роботодавець, платник податків, тощо);
Старіння	- збереження позицій підприємства; - вибір оптимальної системи взаємовідносин	- збереження робочих місць; - відсутність заборгованості по заробітній платі; - сплата податків у повному обсязі	- забезпечення стабільності господарської діяльності; - окупність соціальних витрат	- соціально-відповідальне реструктурування; - впізнання споживачами продукції
Відродження	- пошук нових технологій; - пошук нових постачальників тощо	- технічне переозброєння підприємства; - сучасні методи управління підприємством	- стабілізація фінансових показників діяльності	- збільшення попиту на продукцію; - соціальна спрямованість підприємства

Джерело: авторська розробка

Операційний цикл аграрного виробництва включає в себе виробничий та фінансовий цикли виробництва. В залежності від стадії життєвого циклу підприємство обирає для себе головні та проміжні цілі виробництва. Так, на стадії становлення головною цілю підприємства є «вихід» та «виживання на ринку». З фінансової точки зору на даному етапі для підприємства головним є отримання короткочасного прибутку. Проміжними цілями є зайнятість, виплата заробітної плати, сплата податків. Активно залучатися до локальної соціальної відповідальності аграрне підприємство починає на стадіях зростання та зрілості. Так як, аграрне підприємство починає активно розвиватися та функціонувати, то йому необхідно застосовувати нові сучасні підходи до ефективності господарювання. На сьогоднішній день, одним із таких сучасних тенденцій розвитку підприємства є саме локальна соціальна відповідальність.

Отже, саме тому аграрне підприємство повинно позиціонувати себе як соціально відповідальне і реалізовувати певні соціальні програми. Головними цілями на даних етапах є: зростання фінансових показників на основі соціального спрямування аграрного підприємства (підвищення кваліфікації працівників, соціальні пакети, розробка стратегії локальної соціальної відповідальності тощо). На стадії старіння аграрне підприємство повинне зберегти свої позиції на ринку і з мінімальними витратами проводити соціальну діяльність. На останній стадії життєвого циклу – відродження, аграрне підприємство обирає для себе суттєво необхідні елементи функціонування та стабілізації. На цьому етапі починається реконструкція та модернізація підприємства, пошук нових технологій та споживачів. Також на даному етапі, починає активніше проводитися локальна соціальна відповідальність та соціальна спрямованість підприємства.

На основі анкетних даних серед аграрних підприємств Миколаївської та Херсонської областей, з'ясовано позитивний вплив локальної соціальної відповідальності на ефективність господарювання аграрного підприємства (10-бальна шкала) (рис. 3.6).

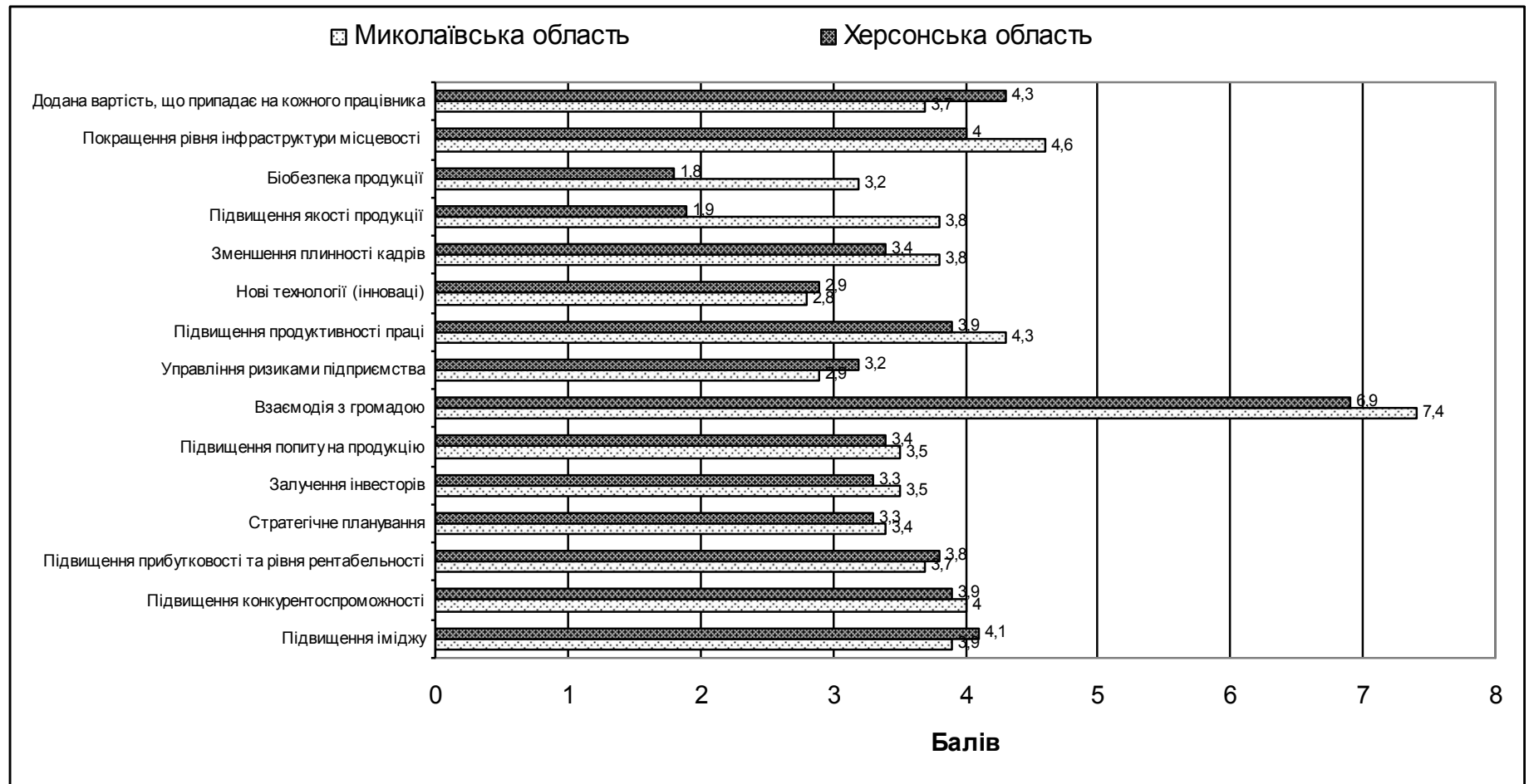

Рисунок 3.6 – Позитивний вплив локальної соціальної відповідальності на ефективність господарювання аграрних підприємств Миколаївської та Херсонської областей, 2016-2017 рр.

Джерело: сформовано автором на основі анкетного опитування

У результаті проведеного анкетування встановлено, що найбільшу питому вагу при оцінці позитивного впливу локальної соціальної відповідальності на ефективність господарювання посідає «Взаємодія з громадою» (Миколаївська область – 7,4 бали, Херсонська область 6,9 балів). Результатом чого є «Покращення рівня інфраструктури місцевості» – 2 місце (Миколаївська область – 4,6 бали, Херсонська область 4,0 балів).

Третє та четверте місця розподілили: «Підвищення продуктивності праці» (Миколаївська область – 4,3 бали, Херсонська область 3,9 балів) та «Підвищення іміджу підприємства» (Миколаївська область – 3,9 бали, Херсонська область 4,1 балів). Найменшу питому вагу по Миколаївській області посідають: «Управління ризиками підприємства» – 2,9 балів, «Нові технології (інновації)» – 2,8 балів. По Херсонській області відповідно: «Підвищення якості продукції» – 1,9 балів, «Біобезпека продукції» – 1,8 балів.

Висновки

Однією з особливостей розвитку сучасних економічних спільнот є делегування державою деяких своїх традиційно здійснюваних функцій бізнес-структурам. Таке явище пояснюється недостатністю власних ресурсів держави для якісного проведення соціальної політики. Представниками ж бізнес-середовища вже усвідомлюється необхідність забезпечення виконання все більше зростаючих вимог суспільства щодо процесів і результатів ведення бізнесу. Тому соціально відповідальна політика вітчизняного бізнесу у сучасних умовах господарювання набуває особливого значення.

У сучасних умовах соціально-орієнтованого господарювання аграрний бізнес повинен переорієнтуватися з однопланової моделі розвитку бізнесу (функціонування тільки задля отримання прибутку) на багатоцільову соціально орієнтовану модель. Дана модель покликана поєднувати економічні, соціальні та екологічні компоненти діяльності підприємства. Соціально-орієнтована модель аграрного розвитку виступає ключовим елементом формування у населення, працівників, споживачів та органів влади рівня довіри до підприємства та впливає на ефективність функціонування самого аграрного сектору.

Інтеграційне спрямування України до європейської економічної системи спонукає вітчизняні бізнес-структури здійснювати свою господарську діяльність з урахуванням локальної соціальної відповідальності. Зростаючий рівень розвитку нашого суспільства висуває до ведення бізнесу вимоги щодо якості вироблених товарів і наданих послуг, охорони навколишнього середовища, прояву етичних норм у відносинах з постачальниками, споживачами і персоналом, участі в благодійних програмах. За рахунок ведення соціальної діяльності, підприємства значно можуть ефективніше функціонувати і покращити свої показники діяльності. Адже, позитивно на формування іміджу підприємства впливає бачення суспільством, акціонерами та інвесторами локальної соціальної відповідальності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агрохолдинг «Агропрайм» : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://agroprime.com.ua/ukr/6/81>. — Назва з екрану.
2. Агрохолдинг Агропросперис : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.agroprosperis.com/#!/uk/sustainability>. — Назва з екрану.
3. Агрохолдинг «Мрія» : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://mriya.ua/ru/#56ae32ed>. — Назва з екрану.
4. Аграрно-промисловий комплекс Миколаївської області : регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rtpb.com.ua/uk/nikolaev/5/agrarно-promyslovyу-kompleks-mykolayivskoyi-oblasti.html>. — Назва з екрану.
5. Агрохолдинг UkrLandFarming : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ulf.com.ua/ua/sustainability/industrial_safety. — Назва з екрану.
6. Агрохолдинги України 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ucab.ua/ua/ukab-proponue/doslidzhennya/naybilshi-agrokholdingiukraini2016>. — Назва з екрану.
7. Агропромхолдинг «Астарт-Київ» : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.astartakiev.com/ua>.
8. Головне управління статистики в Миколаївській області : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>. — Назва з екрану.
9. Група всемирного банка : официальный сайт [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://search.worldbank.org/all?qterm>

10. Господарський Кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http : //zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2). — Назва з екрану.
11. Державна служба статистики України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http : //www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua). — Назва з екрану.
12. Інститут соціології НАНУ : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://i-soc.com.ua/ukr/publications.php>
13. Кернел : агропромислова компанія : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.kernel.ua>.
14. Корпоративна відповідальність : офіційний сайт агрохолдингу Україна-2001 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukraine-2001.net/ru/personal>. — Назва з екрану.
15. Миронівський хлібопродукт : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mhp.com.ua>.
16. Нові стандарти бух обліку – нова фін звітність [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.buh24.com.ua/novi-standarti-buhobliku-nova-finzvitrnist>. — Назва з екрану.
17. Огляд фінансового стану агро холдингів // LFM book 2018 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ucab.ua/files/lfm_book/LFM_book_demo.pdf.
18. Про маркетинг «Маркетинг в Україні». «КСВ – корпоративна соціальна відповідальність» : Блог Євгена Тришина [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http : //www.ua-marketing.com.ua/?page_id=667](http://www.ua-marketing.com.ua/?page_id=667).
19. ТОВ СП «Нібулон» : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nibulon.com>.
20. Топ-200 агрокомпаній : Как изменился земельный банк агрохолдингов за год : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://delo.ua/business/top-200-agrokompanij-kak-izmenilsja-zemelnyj-bank-agroholdingov-309094/?supdated_new=1483540944. — Назва з екрану.

21. Топ-10 агрохолдингов України в одній інфографіці : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://businessviews.com.ua/ru/business/id/top-10-agroholdingov-ukrainy-v-odnoj-infografike-1151>. — Назва з екрану.
22. ТОП-7 агрохолдингов-роботодавців України 2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://latifundist.com/rating/top-7-agroholdingov-rabotodatelej-ukrainy-2017>. — Названня с екрана.
23. Укראгропром : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://td-uap.com>. — Назва з екрану.
24. Україна у рейтингу глобальної конкурентоспроможності 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://reforms.in.ua/ua/news/ukrayina-u-reytingu-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2015>.
25. Яворська Т. Особливості визначення критеріїв малого бізнесу у сільському господарстві / Т. Яворська // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.stattionline.org.ua/agro/2012-05-23-21-44-00/1/9-osoblivosti-viznachennya-kriteri%D1%97v-malogo-biznesu-u-silskomu-gospodarstvi.html>. — Назва з екрану.

Практики впровадження ЛСВ в агрохолдингах України

Основна діяльність підприємства в межах локальної соціальної відповідальності	Підприємство
ПАТ «МИРОНІВСЬКИЙ ХЛБПРОДУКТ»	
1. Турбота про тварин	
1.1. Турбота	Сприятливі умови утримання, високі стандарти біобезпеки, збалансоване харчування і свіжа чиста вода, постійний ветеринарний нагляд, своєчасне лікування, захист від навмисного насилля;
1.2. Мінімізація негативних впливів під час забою	Безпечне транспортування, застосування заспокійливих методів до забою (темне освітлення, електрошок), застосування науково обґрунтованих методів забою, які забезпечують миттєву та безболісну смерть;
2. Охорона довкілля та споживачі	<p>1) При кожному м'ясопереробному підприємстві компанії функціонують свої заводи з утилізації відходів тваринного походження. Курячий послід компанія тимчасово зберігає на спеціально обладнаних майданчиках, а в подальшому розповсюджує його на полях рослинницьких даного підприємства;</p> <p>2) Не використовує ГМО у своїх продуктах чи кормах;</p> <p>3) Не використовує стероїди у процесі виробництва курятини;</p> <p>4) Використовує пестициди та отрутохімікати дотримуючись відповідних норм;</p>
3. Спонсорство та соціальні програми	
3.1. Розвиток місцевої інфраструктури, покращення умов для відпочинку та спорту	<p>1) Реконструйовано спортивно-розважальний центр в селі Мирному, де розташована Старинська птахофабрика;</p> <p>2) У селі Мирному – реконструйовано парк Слави, встановлено нові огорожі, освітлення, урни, дитячий майданчик та відновлено пам'ятник Невідомому Солдату;</p> <p>3) Спонсорство театральної постановки – комедії «Люкс для іноземців». Прем'єра відбулася в Національному академічному театрі російської драми ім. Лесі Українки;</p>

Продовження додатку А

3.2. Соціальні проекти	<p>1) На м'ясопереробному комбінаті «Дружба народів» у Криму допомога у розвитку кінноспортивної бази високого класу, де з дотриманням високих стандартів підготовки проводяться регіональні та національні змагання;</p> <p>2) Підприємство своєю м'ясною продукцією підтримує Ялтинський зоопарк – найбільший звіринець України та одне з найцікавіших місць регіону;</p> <p>3) У Вінницькій області виступило спонсором подвійного святкування в місті Ладижині, організувавши безкоштовний пікнік та розваги з нагоди Дня незалежності України та Дня Ладижина.</p> <p>4) Допомога місцевим школам і дитячим садкам, забезпечення їх харчуванням із продукції підприємства, фінансування ремонтних та відновлювальних робіт, зокрема при створенні сучасних дитячих ігрових майданчиків та закупівлі устаткування;</p> <p>5) Побудовано високоякісні сучасні дороги, якими користуються як громада, так і підприємство</p>
4. Персонал	
4.1. Здібності	Індивідуальні якості людини, які сприяють швидкому набуванню нею знань, вмінь та навичок, їх закріпленню та ефективному використанню на практиці
4.2. Мотивація	Сукупність спонукаючих факторів (мотиви, потреби, стимули, ситуативні фактори), які викликають активність особистості і визначають спрямованість її діяльності
5. Місцеві громади	Щороку фінансово підтримує низку сільськогосподарських навчальних закладів, де можуть навчатися діти працівників, а також пропонує роботу випускникам провідних сільськогосподарських університетів України з відповідною кваліфікацією, надає житло без орендної плати та готує молодих спеціалістів. Компанія допомагає місцевим школам та дитячим садкам, забезпечуючи їх харчуванням зі своєї продукції, фінансує ремонтні та відновлювальні роботи, зокрема при створенні сучасних дитячих ігрових майданчиків та закупівлі устаткування
6. Сучасні технології	Автоматизація більшої частини виробничих процесів підприємства ефективно й економно забезпечує незмінно високу якість продукції. Підприємство застосувало нову упаковку в захисному газі для цілої лінійки продуктів із курятини, що подовжило термін їх придатності. Застосування прогресивних методів ведення сільського господарства і сучасної техніки в рослинницькому сегменті дозволяє підприємству збільшити врожайність, знизити втрати і споживання палива

Продовження додатку А

7. Біобезпека	У складі підприємства працює Виробничо-технічний центр контролю якості продукції, який наглядає за здоров'ям птиці. Крім того, на кожному підприємстві є своя лабораторія. Підприємство також користується послугами незалежних ветеринарних лабораторій, сертифікованих Всесвітньою організацією з охорони здоров'я тварин і Державним комітетом ветеринарної медицини України, постійно стежить за інноваціями в області біобезпеки і регулярно вдосконалює свої системи біобезпеки для реалізації найновіших та найбільш ефективних заходів
8. Контроль якості	Запроваджено ефективну систему контролю, що дозволяє точно визначити птахофабрику-виробника кожної партії курятини чи іншої продукції, що виробляється на підприємствах компанії. Ця система дозволяє підприємству контролювати виробничий процес на всіх його етапах: від вирощування зернових, виробництва комбікормів та інкубаційного яйця до вирощування поголів'я та переробки та інші
«АСТАРТА-КІІВ»	
1. Персонал	Проводяться навчання, професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці, промислової безпеки та охорони навколишнього середовища; Використання найкращого досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці на основі міжнародного співробітництва; Адаптація трудових процесів до можливостей працівника з урахуванням його здоров'я та психологічного стану.
2. Місцеві громади	Інформування і підтримка активного діалогу із зацікавленими сторонами, громадськістю та населенням з питань діяльності Компанії у сфері екологічної безпеки; Розвиток співпраці з центральними та місцевими виконавчими органами влади та органами місцевого самоврядування в галузі охорони навколишнього середовища, а також розширення міжнародного співробітництва в галузі створення екологічно чистих, ефективних та економічно вигідних технологій та обладнання.
3. Сучасні технології	Пріоритетне впровадження передових наукових розробок і нових технологій з метою підвищення рівня корисного використання сировинних ресурсів, при максимально можливому випуску продукції, що сприяють зниженню забруднення навколишнього середовища; Комплексне розв'язання завдань охорони праці на основі затверджених програм та з урахуванням інших напрямів економічної і соціальної політики, досягнень в галузі науки і техніки.

Продовження додатку А

4. Біобезпека та охорона навколишнього середовища	<p>Скорочення викидів забруднюючих речовин, зниження обсягів розміщення відходів поряд зі збільшенням обсягів виробництва за рахунок впровадження нових екологічно безпечних технологій, обладнання, матеріалів і підвищення рівня автоматизації управління технологічними процесами;</p> <p>Забезпечення відповідності діяльності Компанії нормативним вимогам і законодавству України у сфері охорони праці, промислової безпеки та охорони навколишнього середовища;</p> <p>підвищення рівня промислової безпеки шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництва, створення безпечних та нешкідливих умов праці та інші.</p>
ТОВ СП «НІБУЛОН»	
1. Персонал	<p>Забезпечення належних умов для здобуття базової освіти;</p> <p>Покращення рівня медичного обслуговування;</p> <p>Рівні можливості та найкращі умови праці.</p> <p>На підприємстві працюють висококваліфіковані фахівці, забезпечені належні умови для їх роботи.</p>
2. Місцеві громади	<p>Підприємство комплексно та системно співпрацює з місцевими громадами і системно реалізує великі інфраструктурні проекти у регіонах своєї присутності;</p> <p>Інвестує значні кошти в розвиток інфраструктури різних регіонів, виступає ініціатором нових підходів до освоєння цих коштів громадами, створюючи довірчі відносини між суспільством і бізнесом та успішно залучає громаду до активної участі у вирішенні тих чи інших соціальних проектів.</p>
3. Сучасні технології	<p>Впровадження енергозберігаючих новітніх технологій на виробництві;</p> <p>Наявність повного комплексу високопродуктивної сільгосптехніки, посівних матеріалів, засобів захисту рослин від провідних світових виробників, що гарантує забезпечення інтенсивної технології вирощування зернових та олійних культур і одержання стабільно високих врожаїв;</p> <p>Наявність мережі нових сучасних лінійних елеваторів і річкових перевантажувальних терміналів і укладення договорів безпосередньо з виробниками сільськогосподарської продукції у відповідних регіонах;</p> <p>Наявність власних переробних підприємств з виробництва кормів;</p> <p>Можливість починати експортну діяльність раніше інших трейдерів, безпосередньо після збирання врожаю, а також, завдяки наявності продукції власного виробництва у великих обсягах, укладати форвардні контракти;</p> <p>Наявність власного перевантажувального терміналу з зерноховищами загальною ємністю 133 тис. тонн зерна. Наявність власного флоту.</p>

Продовження додатку А

4. Біобезпека та охорона навколишнього середовища	
4.1. Захист атмосферного повітря від забруднення	<p>Застосування закритої технології транспортування зернових вантажів;</p> <p>Встановлення мереж аспірації забрудненого повітря з очищенням на пилоочисному обладнанні;</p> <p>Використання пилоочисних установок вищого світового рівня (виробництва Данії, Німеччини);</p> <p>Використання енергозберігаючих технологій - зерносушарок (виробництва США);</p> <p>Транспортування зернових вантажів водним транспортом вплине на зменшення вантажопотоку по автомагістралям, що позитивно позначиться на стані атмосферного повітря</p>
4.2. Захист водних ресурсів від забруднення	<p>Перехід на використання безфосфатних миючих засобів;</p> <p>Впровадження сучасного світового досвіду при будівництві флоту для транспортування зернових вантажів;</p> <p>Застосування технологій найвищого світового рівня для очищення господарсько-побутових і дощових стічних вод;</p> <p>Додержання режиму санітарної охорони підземних вод, що використовуються для водопостачання</p>
4.3. Захист здоров'я людини	<p>Контроль продукції, що випускається, за показниками безпечності для здоров'я;</p> <p>Доведення підземної води до питної якості на устаткуванні світових стандартів;</p> <p>Забезпечення господарсько-питних потреб персоналу якісною водою</p>
4.4. Скорочення утворення відходів виробництва і за безпечного поводження з ними	<p>Впровадження європейського підходу щодо роздільного збирання виробничих відходів з метою подальшої передачі їх ліцензованим організаціям для утилізації або повторного використання;</p> <p>Місця тимчасового зберігання відходів відповідають санітарним та екологічним стандартам.</p> <p>Підприємство має власну хіміко-технологічну лабораторію, яка, відповідно до галузі акредитації, веде моніторинг довкілля в межах діяльності підприємства та перевіряє продукцію</p>
4.5. Спонсорство та соціальні програми	<p>Благоустрій та озеленення території підприємства, міст та сіл;</p> <p>Щороку спрямовує десятки мільйонів гривень на різні соціально значимі проекти, що становить 10 % від фонду заробітної плати компанії.</p> <p>14 тис. дітей отримують щорічно допомогу в рамках програми «НБУЛОНівський стандарт»;</p> <p>Покращення рівня медичного обслуговування;</p> <p>Розбудова інфраструктури українського села;</p> <p>Охорона та збереження навколишнього середовища;</p> <p>Відродження української духовності та інші</p>